

**Резюмета на научните трудове на
доц. дфн Татяна Евтимова, представени за участие в конкурса за професор по
2.1. Филология (Съвременен език урду), обявен от СУ, публикуван в ДВ, бр.
39/20.05.20011 г.**

За участие в конкурса за професор по 2.1. Филология (Съвременен език урду) е предоставен списък с 17 заглавия. В списъка са включени разработки, които не са представяни за участие в други конкурси.

1. Учебно помагало по урду (за студенти-индолози). УИ „Св. Климент Охридски“, София 1991. Помагалото е създадено като основен учебник по задължителната дисциплина Урду от учебния план на специалност Индология. В самото начало се въвежда азбуката, изясняват се главните особености на писмената система на урду. Учебният материал е структуриран в десет урочни единици. Всяка урочна единица съдържа: основен текст (текстовете са оригинални, взети от различни индийски и пакистански издания), лексико-граматичен коментар (посветен основно на граматическите явления заемки в урду от арабския и от персийския език) и упражнения. Усвоява се битова, обществено-политическа и икономическа лексика. Въвежда се и основна филологическа терминология на урду. Студентите придобиват основни умения за прав и обратен превод. Освен текстовете към урочните единици в Помагалото се съдържат и текстове за домашно четене, предвидени за самостоятелна подготовка, превод и анализ. Помагалото завършва с Учебен урду-български речник, съдържащ ок. 2000 думи.

2. Увод в индологията. УИ „Св. Климент Охридски“, София 2004. Книгата се използва като основен учебник по едноименната дисциплина в първи курс на специалност Индология в СУ. Материалът е структуриран в десет основни теми: Индологията като наука (възникване и периодизация; направления и школи; представители и книжнина; развитие на индологията в България); Предисторически период в развитието на Индия (Градска култура на Харапа и Мохенджо-Даро; находки и центрове; хипотези за упадък на протоиндийската цивилизация); Произход на предарийското население на Индия (дравидски проблем; средиземноморски и австралоиден етнопоток; антропологична представеност); Ведическа литература (хронология и периодизация; класификация на литературата шрути: самхити, брахмани, араняки, упанишади: ведическа религия – митология, култове; легендарни и исторически творци); Неортодоксална философска традиция (шестте еретически учители; адживикизъм); Джайнизъм (предпоставки за възникването; същност на вероучението; принципи на джайнската философия; гносеология на джайнизма; джайнска литература); Будизъм (възникване и същност на вероучението; живот и дейност на първоучителя Буда; учение за Четирите благородни истини и Осмичния път; учението за бодхисатва; шунявада и йогачара; будистка литература); Хиндуизъм (концептуална трансформация на ведическия брахманизъм; основни култови направления – вишнуизъм и шиваизъм; теория за аватарите; култови литературни паметници на хиндуизма; шаддаршан – шестте ортодоксални философски системи); Ислям, суфизъм и сикхизъм (същност на исляма като вероучение; сунизъм и шиизъм; особености на ислямизирането на Индия); Езици на индийския субконтинент (класификация; езикови семейства и представители; основна периодизация; обзор на съвременната езикова ситуация). *Увод в индологията* представлява теоретично въвеждане в основните понятия и базисна методология на науката индология. Въвежда се основната индологична

терминология в областта на езиковедството, теорията на литературата, философията, религиоведството, историята, етнологията и културата.

3. *Урду като лингвомодел на интеграция между две граматични култури. Авангард-Прима, София 2008.* Монографията се основава върху защитената от авторката „малка“ докторска дисертация с подобно заглавие. В едър план се очертават границите на езиковия феномен, именуван урду. Чрез лингвистичен и отчасти исторически и социокултурен анализ се извеждат и обосновават типологичните характеристики и особености на съвременния език урду. С помощта на синхронно-описателния метод и благодарение на интерполация на необходимите исторически отправки се изяснява предполагаемият път на развитие във времето и пространството на книжовния урду. Урду е език с индоевропейска, в частност индоарийска типология: индоарийски субстрат и иранско-арабски суперстрат. Урду се определя като лингвомодел на интеграция между две граматични култури. Тази авторова постановка се защитава чрез подробен анализ на езикови явления и факти от всички езикови равнища – фонетика и графика, морфология и синтаксис, лексика и фразеология. Книгата доказва приложимостта на идеята на Бенвенист за равновесие между структурата на езика и структурата на обществото и към езика урду – той е лингворефлексия на всичко, случващо се в пакистанското общество-носител.

4. *Диалектология на езика хинди (университетски курс лекции). Авангард-Прима, София 2008.* Книгата се използва като основен учебник по едноименната дисциплина в четвърти курс на специалност Индология в СУ. Материалът е структуриран условно в две големи и симетрични части – характер и същност на общата диалектология и проблеми на частната диалектология на езика хинди. Общотеоретичната част изяснява основните понятия и базисна методология на научната диалектология, въвежда специалната терминология, запознава най-общо с проблемите на диалектологията на българския книжовен език. Втората част е посветена на проблемите на частната диалектология на съвременния книжовен език хинди. Изяснява исторически и синхронно обема и съдържанието на понятието хинди. Разглежда се социо-лингвистичната перспектива на проблема хинди-урду. Прави се обзор на езиковата ситуация в хиндиезичния ареал и на целия субконтинент. Дискусионно са представени езиковата политика на Република Индия и на Ислямска република Пакистан. Специално внимание е отделено на проблемите на социолингвистиката, разглеждана като частен случай на диалектологията. Засягат се и социолингвистичните параметри на проблема хинди-урду в съвременна Индия.

5. *Грамматика на езика урду. Авангард-Прима, София 2011.* Книгата е първото създадено у нас от български автор теоретично изследване по грамматиката на съвременния индоарийски език урду – национален език на Ислямска република Пакистан и един от 22-та основни езика на Република Индия. Грамматиката е предназначена на първо място за студентите индолози, изучаващи урду като задължителен втори съвременен индийски език. Тя може да се използва като учебник, запознаващ по много достъпен и едновременно с това последователно академичен начин с особеностите на езиковия строеж на урду и с основите на неговата практическа граматика. Основните категориални и функционални езикови параметри са представени в строго систематизиран и концептуален порядък, разкриващ структурно-семантичните и формални характеристики на различните

равнища на езика – фонетика и фонология, морфология, синтаксис и речников състав. Системното описание на граматическия строеж е подкрепено с достатъчно илюстративен материал, което го превръща и в полезно пособие по практическа граматика на урду. Изследването може да послужи като база за последващи сравнителни и контрастологични проучвания.

6. За степените на имплицитност в езика урду – в сб. „Арабистика и ислямознание“, том 2. Студии по случай 60-годишнината на доц. дфн Пенка Самсарева. УИ „Св. Климент Охридски“, София 2003, стр. 47-56. Имплицитността може да се дефинира като икономичен начин за лингвистично представяне на езиково и неезиково съдържание. Тя е обективна последица от стремежа, заложен във всяко езиково съзнание (и в езика като негов експликатор) към икономия при предаването. Повърхнинната проява на този стремеж е наличието на такива части на речта като местоимения и местоименни наречия. На теоретично равнище се изследват и сравняват степените на имплицитност в българския език и в урду. На базата на емпиричен анализ се стига до извода, че степента на имплицитност в урду е по-висока в сравнение с тази на българския език, главно за сметка на неизразяването на семантични глаголни валентности в изречението на урду, както и благодарение на засилената употреба на валентно неосигурени нелични глаголни форми.

7. Езикова експликация на индийския културен контекст в сп. Vox Litterarum, бр. 2, 2004, стр. 56-64. Статията създава представа за съвременната езикова ситуация в Република Индия. Основната специфика на индийския лингвоарел се обяснява последователно с основната специфика на индийския културен ареал – една цивилизационна амалгама, която започва да се синтезира в праисторически времена и която безпрепятствено интегрира елементи, различаващи се както по хронологичен, така и по пространствен произход, в течение на хилядолетия и до наши дни. Културна вселена, експлицирана във вселена от езици – това е Индия.

8. Възникване, развой и периодизация на съвременния език урду – сб. „50 години специалност Тюркология в Софийския университет“, УИ „Св. Климент Охридски“, София 2004, стр. 115-132. Статията е посветена на един от най-дискусионните проблеми в историята на новите индоарийски езици – този за възникването и развоя на съвременния език урду, играл в продължение на столетия ролята на *lingua franca* за цяла северна Индия и до голяма степен продължаващ да изпълнява тази роля и днес. Прецизирана е периодизацията на езика, като са добавени два качествено нови периода – развитието на урду в независима Индия и в Ислямска република Пакистан. Прави се извод за влиянието на различната културна среда върху основни същностни и функционални характеристики на езика урду днес.

9. За някои персийски и арабски елементи в езика урду на различни равнища от неговата структура - в сб. „Български изтоковедски изследвания. 20 години ЦИЕК“ УИ, 2006, стр. 123-138. Статията разглежда проблема с граматическите явления заемки от арабския и от персийския език в съвременния урду, както и степента на интеграция на тези явления в езика. Такива се откриват на всички равнища (формални и съдържателно-структурни) на езика. Степента на интеграция на явленията заемки в урду е много висока – всички те се подчиняват на

основните граматични закони. Влизат в словоизменителната и словообразователна парадигма на урду и я обогатяват.

10. Амир Хусро – Папагала на Индия – сб. „20 години Индология в СУ“ , УИ, 2009, стр. 293-304. Амир Хусро (1253-1325), наричан традиционно *тома-е хинд*, или *Папагала на Индия*, е поет, музикант, един от класическите символи на смесената средновековна индийска култура. Той е най-изтъкнатият поет на северна Индия, който сам нарича езика, на който твори, хиндави или хинди. Творбите му са признати за първите поетични образци на урду като първа книжовна норма на разговорния кхари-боли. В статията се съдържат авторски преводи от оригинал на различни поетични образци, създадени или приписвани на Амир Хусро. Статията съдържа едно интересно наблюдение – началото на прозата на урду, положено едва в началото на XIX в., също, макар и косвено, се свързва с името и творчеството на Амир Хусро – приписваната на поета късносредновековна *Повест за премеждията на четиримата дервиши* е преведена от персийски език на урду от писателя Мир Аман, преподавател в Калкутския колеж за обучение по местни езици на чиновници от английската колониална администрация „Форт Уилям“ през 1802-03 г.

11. Милионът на Марко Поло – очарователен пътен дневник из Китай и Индия – в сб. с доклади от националната конференция „Китай: традиция и съвременност“. Институт „Конфуций“, СУ, София, 2009, стр. 27-33. Има една средновековна книга, която може да се окаже прелюбопитен и занимателен текст за всеки един от студентите в ЦИЕК, независимо в коя от неговите осем специалности се обучава. Това е „Милионът“ - уникално четиво с уникална съдба на създаване и последващо присъствие в културната тъкан на Европа, на чийто автор - Марко Поло, светът до голяма степен дължи днешните си учебници по география. Докладът е посветен на историята на създаването, съдържанието и жанровите особености на творбата, притежаваща често определян като твърде съмнителен произход. Така или иначе, създаденият през 1375 г. Каталунски атлас на Шарл V се съдържат тридесет топонима от Китай и от други райони на Азия; през 1450 г. венецианецът Фра Мауро включва всички топоними на Марко Поло в своята карта на света; според справочните издания книгата на Марко Поло е вдъхновила самия Христофор Колумб да потърси път към Азия по море с курс на запад. Екземпляр на книгата в латински препис със собственоръчни записки на откривателя се пази сред малкото притежания в каютата му на кораба „Санта Мария“.

12. Teaching Hindi and Urdu at Sofia University – A Practical Way to Identify Indian Culture – в Annals of the University of Bucharest, Foreign Languages and Literatures 2009 (Analele Universității București. Facultatea de Limbi și Literaturi Străine), București, 2009, p.p. 13-20. The article deals with the problems of identifying a foreign culture by its language. It is mainly based on the contribution of its author to the conference on Multilingualism and Cultural Dialogue in Globalisation, organised in New Delhi in December 2008. Languages are seen as bridges and not as barriers, as a perfect and successfully working instrument to access other cultures. Language reflects culture and even contains culture – to the last and smallest detail of it. Studying a foreign language is the *shortcut* to a different society. Keeping this in mind it is not difficult to teach Indian culture through teaching Hindi and Urdu. Besides culture, a language contains the society itself – we can find linguistic explications of its structure and hierarchy, of the phases of its development, of the periods of its ups and downs. Hindustani, which is sometimes metaphorically called *lingua indica* for obvious reasons,

is a vernacular, common for nearly the whole territory of the Subcontinent, described as a multilingual, multiethnic and multicultural entity. Author defines Hindustani as the symbol of intra-Indian cross-cultural dialogue. As far as its two literary variants are concerned, e.g. Hindi and Urdu, they are defined as a symbol of the dialogue between cultures – the dialogue between the native Indo-Aryan and the borrowed Perso-Arabic culture.

13. За миграцията на думата урду и нейните значения – в V.Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri, 25-28 Eylül 2010, Kircaali – Bulgaristan, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara 2010, ISBN 978-975-6090-60-2, стр. 330-342. Според различни автори думата урду е с древен тюркски произход. Заета е последователно в монголските и някои от алтайските езици, след това в иранските езици, за да достигне „крайния“ си приемник на територията на Индия в лицето на делхийския разговорен език кхари-боли. Краткият анализ на миграцията на думата урду и нейните значения завършва с една любопитна констатация за нейната употреба в съвременните индийски езици. Доколкото на мен ми е известно, във всички езици от индоевропейското езиково семейство, в които днес е регистрирана, думата урду означава „нередовна войска“. В Индия обаче, на единственото място, където думата урду идва най-вероятно с конната войска на завоевателите, и където с нея е наречен един от основните книжовни езици, нито в него, нито в който и да било от останалите двайсет и два, тя не се употребява в своето оригинално значение на „армия“ или „войска“, а само като название на един от най-разпространените езици на полуострова. И със сигурност – един от непреходните символи на „смесената индийска култура“. Един от символите на плодотворния културен трансфер, на успешно състоялия се преди векове диалог между цивилизациите.

14. Лексиколожки срез на фразеологията (с примери от хиндустани и от българския език) – в сп. „Българско изтокознание – Acta Orientalia Bulgarica“, ЦИЕК, СУ (приета за печат). Статията излага научни аргументи в полза на авторското твърдение, че фразеологията на хиндустани може да се възприема като лексикология от по-висок йерархичен ред. Към общоизвестните характеристики на фразеологичната единица се добавя и нейната дефинитивна и функционална еквивалентност с думата. Лексикологията разглежда думата като основна единица от речниковия състав, в която непосредствено се проявява знаковият характер на езика. Също както и думата, фразеологизмът се възпроизвежда в речта (а не се създава), като готова лексикална единица, затова е знак на езика. Още една характеристика директно сближава и аналогизира думата и фразеологизма – техният изоморфизъм (завършено материално звуково цяло, възможност за сегментиране както на думата, така и на фразеологизма до краен брой семантични „елементарни частици“, т.е. до такива, които не се поддават на допълнително смислово разчленяване, непроницаеми единици, не допускащи в състава им да се вмъкват други елементи) Изоморфизмът на думата и фразеологизма може да послужи като допълнителен аргумент в полза на разбирането за фразеологията на хиндустани и НИЕ като лексикология от по-висок порядък.

15. За различните равнища на личностно присъствие в хиндуизма – в сб. посветен на годишнината на доц. Мария Мръвкарлова (приета за печат). Статията представлява опит да се проучат и анализират различните равнища на личностно присъствие в хиндуизма, както и свободния избор, който тази „религия“ предоставя на всеки, роден в нея. Хинду е свободен да избира между три култово-

обредни равнозначни начина на богопочитане (модусен плурализъм), между три равностойни пътя за постигане на религиозно спасение (интенционален плурализъм) и между на практика безкрайно множество от символи на вярата (обектен плурализъм). Дали може да се намери връзка между понятията плурализъм, право на свободен избор и религия? Положителният отговор на този въпрос не само не е невъзможен, но и може да се окаже единствено правилен, когато зад думата „религия“ се крие феноменът хиндуизъм.

16. Интеркултурен диалог във взаимоотношението между съвременните езици урду и хинди – в сб. посветен на 70-годишнината на проф. Йордан Пеев (приета за печат). Статията защитава хипотезата за хинди и урду като символи на межкултурния диалог, като едновременно представя и обосновава едно нетрадиционно отношение към един традиционен за индологията феномен, каквото е отношението между тези два езика. В Индия те са в частен случай на диглосия в рамките на общоразговорната реч, на т.нар. *lingua indica*, или на езика *хиндустани*. С помощта на терминологичните и методологични инструментариуми на лексикологията и социолингвистиката се анализират фактите, задаващи периметъра на езиковото взаимоотношение между урду и хинди като две реално контактиращи лингвообразувания. Нетрадиционното им функционално взаимоотношение се доказва чрез прилагане на петте езикови и петте социокултурни диференциални признаци на диглосията. Обучението по всеки чужд език е ключ и своеобразен *shortcut* към едно различно общество. Извод: *хиндустани* е символ на вътрешноиндийския межкултурен диалог, или на индийския интракултурен диалог. Що се отнася до неговите две разновидности, битувачи в частен режим на диглосия, хинди и урду, те също може да се определят като символ на межкултурен диалог – този път на диалога между собствената индоарийска и привнесената арабо-мюсюлманска култура.

17. За пътя на номинацията – от хинди до урду – в сб. посветен на 70-годишнината на проф. Пенка Самсарева (приета за печат). Статията представя личната позиция на автора по въпросите за съотношението между съвременните езици урду и хинди и за тяхната социолингвистична релация. Днес едва ли може да се намери сериозен езиковед индолог, който би оспорил фиксираното преди повече от век и половина двувалентно съдържание на понятието хиндустани с неговите две книжовни и функционални разновидности урду и хинди. Въз основа на разговорния хиндустани се кодифицират две книжовни норми – първоначално урду в далечния XIV в., а по-късно и хинди в нач. на XIX в. В самото начало езикът урду е наричан просто хинди („местен“, „арийски“). Както пише Грирсън, „това <хинди> е персийска, а не индийска дума и най-точно означава местен, туземен <жител> на Индия“ Думата *хинди* бързо започва да се използва и в значение на „местен език“ или „език на Индия“, „индийски език“ – нормално така започва да се нарича и най-важният сред „местните“ езици от гледна точка на завоевателите – езикът урду, говорен в района на престолния град и столица, град Делхи. Пътят на номинацията следователно е „в обратна посока“ на реално протеклия във времето книжовно-исторически път - от хинди до урду.

